

Egy tér története

A Felvonulás tér kilométeres hosszát Dózsa György útként ismerjük. Az ötvenes évek elején szélesítették-tágasították. Kivéve 1957-et, amikor a Hősök terén tartott nagygyűlés volt az ünnepség kerete, 1953 óta a katonai díszszemlék, az ünnepi felvonulások tere. A Landler Jenő utca sarkától a Múcsarnok épületéig 15 percnyi járás a gyalogút. A tér szegélye gazdagodó éveink jelképeinek gazdagságával övezi hangulatunkat. A tér — helyesebben a volt Aréna — 1945-től Dózsa György út — történetét lexikonok, helytörténeti leírások sűrítik sorokba. Szerepét a legújabb kori történelemben az emlékezők szavai idézik. Olvassunk bele a sorokba, hallgassuk meg a kortárs tanúkat, 15 percnyi az út, még az elején tartunk.

A Dózsa György út—Ajtosi Dürer sor sarkán a múlt század közepén az Aréna működik. Épületére alapozva évtizedekre állandósul a Feld-család színházteremtő vállalkozása. A Fővárosi Városligeti Színház, a favázas nyári színház 1879-ben kezdi meg előadásait német, 1889. június 16-án először és utána már magyar nyelven is szólva közönségéhez.

A favázas épület helyén 1909-ben Vágó László tervei szerint kőépület kerekedik, Budapesti Színháznak, majd 1935-től Erzsébetvárosi Színháznak keresztelve. Színpadán kezdi pályáját Góth Sándor, Beregi Oszkár, vendégművészei közül említendő Sarah Bernhard, az Orosz Cári Balett színészbemutatóján megannyian jönnek-mennek: Kiss Mányi, Csontos Gyula, Orosz Júlia, Gózon Gyula, a Latabárok. 1945. május 3-án Szabad Színház névvel önálló társulat mutatja be Ernst Toller Géprombolók című darabját. A társulatot, a színházat Both Béla igazgatja:

— Miért választottuk ezt a nevet? Akkor a szabadság, a szabadnak lenni, mindent kifejezett. Igaz, hogy én voltam a színház vezetője, de egyben akár a díszletező munkása is; az előadás sikeréért mindenki mindent vállalt és csinált. Hogy kikre emlékszem? Hirtelenjében mondom: Horváth Tivadar, Bitskey Tibor, Kemény László... Július 5-én mutattuk be a Koldusoperát, Polly szerepét Komlós Juci játszotta. A nézőtérben ötszázán fértek el egyszerre; pengőfillérért adtuk a jegyeket, még a nagy infláció előtt voltunk.

1946. április 20-án Béke Színház néven nyílnak meg kapui, a Cigánybárót mutatják be. Az épületet 1952-ben — a Városliget rendezése során — bontják le.

A Dembinszky utca sarkán, a Dózsa György út 68. számú ház még áll és él. Makacs akarással függőfolyosói gerendákkal támogatva, padlókkal pótolva, homlokzata frissen vakolva, festve, rajta emléktábla: „A Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetsége, a MÉMOSZ közel fél évszázadon át ebben a házban szervezte az építőmunkások harcát, a tőkés ki-

szakmányolás ellen. E házat a szervezett építőmunkások Messinger Alajos műépítész tervei szerint, a saját erejükből építették, 1909-ben.”

A házon még egy kőbe domborított emlékeztető olvasható: „Vándor Sándor, a mártírhaltalt halt zeneszerző ebben a házban élt, alkotott, s vezette az illegális kommunista mozgalom kórusait.” Távol még a székház áldozatos építésének gondolata, amikor 1891. május 3-án megalakult a munkás-dalos mozgalom egyik legrégebbi együttese, a Budapesti Általános Munkás Dalegylet. Akkortájt elterjedt szokás volt a magyar népies műdalok dallamára aktuális szövegváltozatot írni. Például a Kosuth nótára írt „csaszuska” így kezdődött: „Indulj munkás tüntetésre, május hónap elsejére!” Az első és eredeti, és évtizedeken át kedvelt munkásdal szerzője Starck Henrik fővárosi zenetanár, az említett dal-egylet karnagya. Az indulók szövegét Mórocz Jenő munkásköltő írja. Az 1892. évi májusi felvonuláson először vesz részt az énekar, először hangzik fel a dal: „Itt van május elseje...” Sok évtizeden át ez a Dózsa György úti épület ad otthont a több mint száz munkáskórus tömörüléséből 1907-ben megalakuló Magyarországi Munkás Dalegyletek Szövetségének. Karnagyai: Vándor Sándor, Vásárhelyi Zoltán, Szalmás Piroska. Működésük kötetnyi adalékából ezúttal csak egyet említve: Ady Endre Fölszállott a páva című versének zenéjét 1937-ben a szövetség felkérésére komponálta Kodály Zoltán. A bemutaton az 1200 tagú összevont kórust Ujj József vezényli. Egy héttel később a rádióban tervezett előadást a rendőrség nem engedélyezi.

A Dózsa György út 68. számú ház földszintjén ma a Szakszervezetek Központi Levéltára van. Vezetője: dr. Karsai Elek.

— A hazai szakszervezeti mozgalomnak a felszabadulás évétől keltezett dokumentumait tartjuk nyilván, rendszerezük és gondoskodunk megőrzésükről — mondja. — Az anyaggyűjtés a bizalmi csoportoktól kezdve a szakszervezeti kongresszusokig mindenre kiterjedt, a megyei, városi

Bozsán Endre felvételei

Tanácsköztársasági Emlékű

Vándor Sándor emléktáblája (Dózsa György út 68.)

szakszervezeti tanácsok, a mozgalom intézményeinek valamennyi eseményébe betekintést nyerhetnek a téma kutatói. Ha valaki például a szakszervezetek tanoncifjúsági szerveinek tevékenységére kíváncsi, az érdeklődést levéltárunkban kezdje.

Már a Danjanich utcánál járunk. A saroképületben — egyszer érdemes időzni előtte — az utca névadójának szokatlan emléktáblája. Sötétre festett arcmását színes képes kockák keretezik: a huszár, a nemzetőr, a vörössipkások és ágyúik, a Kosuth-címer.

A rohamra induló matróz bronzszobrát Kiss István szobrászművész mintázta 1969-ben. Az emlékmű talpatát Hoffer Miklós tervezte.

Közel már a Gorkij fasor alkalmi ünnepi díszkapuja, mellette — harmincadik esztendeje — a MÉMOSZ, az Építők Szakszervezetének a székháza. Tervezői: Gárdos Lajos, Perényi Imre, Preisich Gábor és Szrogh György. A telket a főváros adományozza, az építésére kibocsátott téglajegyek bevétele 27 millió forint, építői kö-

Díszkapu (Gorkij fasor)

A kórákó ember szobra (MÉMOSZ-székház)

tással — semmi hivalkodás. A homlokzatot különleges ötvösmunka díszíti: *Papp Zoltán* iparművész alkotása. A tribün csupaüveg lengőajtóinak mindegyikén rézveret: népköztársaságunk címere.

1980. május elsején 9 óra 45 perckor érkezik a Felvonulási térre a nyitóképzás zászlóskocsija. A tribünön elfoglalják helyüket a felvonulók köszöntését fogadó, a felvonulókat köszöntő vendégek. A Gorkij fasorból indulva 1500 úttörő veszi körül a zászlóskocsit. 9 óra 58 perckor az úttörők egy csoportja a tribün mellvédjére érkezik: virágcsokrokkal üdvözlő pártunk, kormányunk vezetőit. Ők a Rottenbiller utcai általános iskola úttörői. Kedves köszöntésük hagyományos feladatuk — 1919-ben iskolájukban alakult meg a Tanácsköztársaság első úttörőcsapata. Pontosan 10 órakor megszólalnak a fanfárok, a zászlóskocsit további hatszáz fiatal koszorúzza, fejük fölött a 140x200 centiméteres méretű vörös lobogókkal, az árbc csúcsára fölvonják a vörös zászlót.

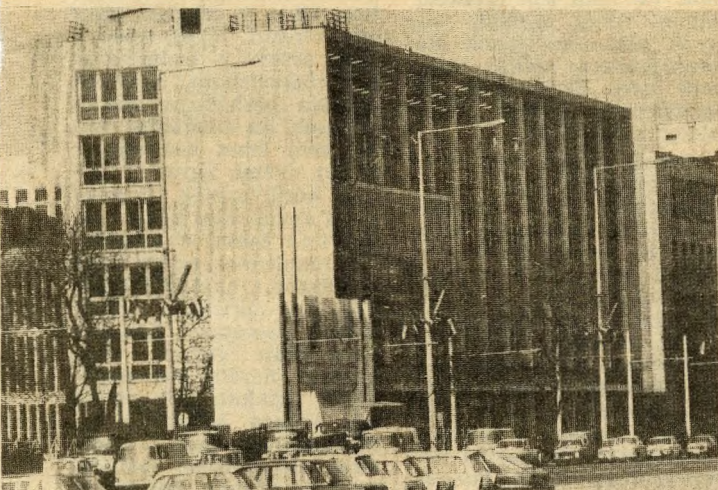
Simon László, a Szakszervezetek Budapesti Tanácsának titkára egymásra rakja a nyitóképek színes rajzait, a valóságú makettek. Hatodik éve felelős vezetője a fővárosi dolgozók május elsejei fölvonulását szervező bizottságnak:

— Az előkészület pontosan egy évig tart. Május másodikától következő év május elsejéig. Grafikusok, szakszervezeti aktivisták népes serege dolgozott azon, hogy az idén hangúlyozzuk a felszabadulás óta eltelt 35 év eredményeit, a szocialista hazafiság, a magyar-szovjet barátság érzését. Feladatunk, hogy a felvonulás érzelmében, hangulatában is kifejezzük a XII. kongresszus határozataival való cselekvő egyetértést, mozgósítsunk az 1980-as gazdasági év feladatainak teljesítésére.

Mögöttünk a tér. Mellétünk — a szó eredeti értelmében — közöttünk Lenin szobra. Az emlékmű vörös gránit pilonját *Weichinger Károly* építész tervezte, Lenin alakjának megformázója *Pátzay Pál* szobrászművész volt.

Tizenöt éve — akarva-akaratlan — többnek érzem a jelképek mindegyikénél. Vége a térnek, ki erre, ki arra fordul. De holnap, holnapután, legközelebb, megint találkozunk. Ezen az úton kell haladnunk.

Polgár Tamás

Az Építők Szakszervezete

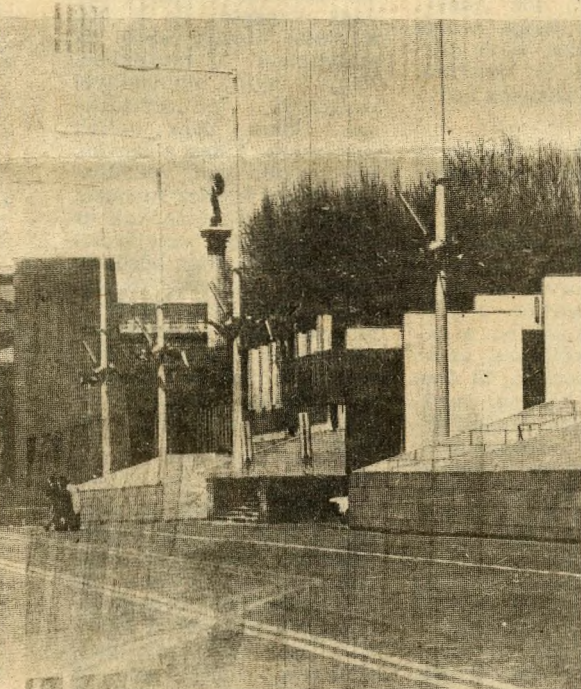
zül sokan teljes évi szabadságuk idejét áldozva adakoznak. 1200 személyes nagyterme a pártkongresszusok hagyományos színhelye. Díszítő szobrát, a kórákó kömbert a szakszervezet négyszáztizenöt-ezer tagja tekinti jelképének. A Szakszervezet Budapesti Bizottságának titkára, *Polder János* a főváros 52 szakmai vállalatának munkaverseny-eredményeiről tájékoztat:

— A legismertebb a metróépítők eredménye, az új szakaszt a határidő előtt kilenc hónappal adták át a forgalomnak. A 21. számú ÁÉV brigádjai a Ferihegyi műhelyépület 947 darab eleme helyett 1062 darabot a határidőt csaknem egy hónappal megelőzve készítették el. Többek között a 43-asok, az ORSZAK szocialista brigádjai munkájukhoz garancialevelet adnak. Az Aszfaltútépítő Vállalat *Petőfi*-hídon dolgozó

komplex brigádja saját kivitelezésben végezte el azt a szigetelési munkát, amely a Margit-híd felújításánál egy osztrák vállalat feladata volt. A megtakarítás 600 ezer schilling. A főváros nagyberuházásainak ismeretében sokasodnak feladataink. Arra törekszünk, hogy a munkafelajánlásokhoz megadjuk a feltételeket, kapjon nagyobb megbecsülést a minőség, a jobb munka. Erre gondolunk, elhaladva a dísztribün előtt.

A dísztribünt 1975. április 4-én avatták fel. Építése a 2. számú Fővárosi Építőipari Vállalat XI. kongresszusi felajánlásának része volt. Mellvédjére indulva a kísérőm *Horváth Egon*, a BUVATI osztályvezetője, akinek megtiszteltetésként jutott a gond: az új tribün megtervezése.

— A tribünök általában szimbólumok — mondja. — A Felvonulási téri csak tribünnek készült. Tervezésének alapcélja volt, hogy a felvonulók és az őket üdvözlő vezetők, vendégek között teremtsen természetes, szoros kapcsolatot. Tartós, nemes anyagokból épült, a fényt tartó vörös és szürke márványlapjai 900 négyzetméter felületet burkolnak. Mellvédje hatvan férőhelyes, teraszán háromsoros a lépcső, hátsó részére pihenő-beszélgető sétányt terveztem. Miért nincs teteje? Gondoltam rá, javasoltam is. Aztán megértettem: a Felvonulási téri mégsem lehet beföldni. Az alsó szinten épített társalgó méretei is adottak voltak; berendezésében sokatmondó eligazi-

A dísztribün és a lelátók

Lenin szobra

